

Απόστολος Λ. Πιερρής

Η Δελφική Ανεξαρτησία και ο Α΄ Ιερός Πόλεμος

Άνοιξη, 1985

Όταν ο Απόλλων απεφάσισε να βοηθήσει τους ανθρώπους προσφέροντάς τους τη δυνατότητα να αυξήσουν κάπως την εμβέλεια της θνητής δράσεώς τους και να διευρύνουν το βεληνεκές της θνητής σκέψεως και βουλής τους, κατέβηκε από τον Όλυμπο εις αναζήτηση του κατάλληλου τόπου όπου θα εγκαθίδρυνε το υπέρτατο χρηστήριό του. Ψάχνοντας διώδευσε την πανάρχαια Πελασγιώτιδα της Θεσσαλίας, επέρασε στην Εύβοια των πολεμοχαρών Αβάντων, κι από κει περιπλανήθηκε στη Φωκίδα και Βοιωτία, στις ένδοξες πεδιάδες του Κηφισού, της Κωπαΐδος και του Ασωπού, όπου πλειάς τοποθεσιών με μοναδικά ιερά μαρτυρούν την έννοια και εύνοια του θεού για τη χώρα. Του άρεσε ιδιαίτερα η περιοχή της Τελφούσης. Αλλά από την επιτόπια Νύμφη άκουσε για την Κρίσσα κάτω από μια πτυχή του Παρνασσού που βλέπει προς την δύση, κάτω από τραχεία και απόκρημνο βράχο (τις Φαιδριάδες πέτρες) όπου εκτείνεται πυκνή βλάστηση: ο θεός έμαθε για τους Δελφούς. Ήλθε λοιπόν

ες Κρίσσην υπό Παρνησόν νιφόεντα,
κνημόν πρὸς Ζέφυρον τετραμμένον, αὐτὰρ ὑπερθεν
πέτρη ἐπικρέμαται, κοίλη δ' ὑποδέδρομε βῆσσα,
τρηχεῖα.

Μόλις είδε το μέρος, ήσθη και ανήγγειλε την ανέκκλητο απόφασή του, εδώ να ιδρύσει περικαλλή ναό, μαντείο για τους ανθρώπους που ακατάπαυστα θα του προσφέρουν εκατόμβες δώρων από την πλούσια Πελοπόννησο και την Ευρώπη (= Στερεά Ελλάδα) κι από τα γύρω νησιά, ζητώντας να σηκώσουν λίγο τον αδιαπέραστο πέπλο της Μοίρας.

Έτσι διηγείται ο Ομηρικός Ύμνος στον Πύθιο Απόλλωνα («Εἰς Απόλλωνα», p. 282 sqq.) με εκθαμβωτική τέχνη αμεσότητας την ίδρυση του Δελφικού Μαντείου. Και ποιος θα αμφισβητούσε με το θεό του αγλαού κάλλους

και του απαστράπτοντος φωτός την επιλογή του θείου τόπου, όπου βουνό, βράχια, κοιλάδα, ποταμός, πεδιάδα και θάλασσα συντίθενται σε μια ανθρωπίνως περιληπτή εικόνα ανείπωτης ομορφιάς και μεγαλείου, όπου αρμονικά συζεύγνυνται το κοντινό και το μακρινό, το ομοειδές και το έτερο, τραχύτης και γαλήνη, όπου το μέγα θαύμα επιτελείται της συγχωνεύσεως χθόνιου και ουράνιου, της μετουσιώσεως πυθωνικής αναταραχής εις ολύμπια ανάταση και γήινης ικανοποιήσεως εις φωτεινό ησυχασμό.

Όπως πάντα εις τον αρχαίο ελληνικό κόσμο, το τέλειο είναι και το άπταιστα λειτουργικό, το κάλλος δυνατό και το αγαθό ωφέλιμο. *Η περιοχή είναι καίριο σταυροδρόμι θαλασσιών και χερσαίων οδών.*

Ο βαθύς, προφυλαγμένος κόλπος ανοίγει εύκολη την υδάτινη πρόσβαση από τη Βόρεια Πελοπόννησο, τη Δυτική Ελλάδα και τις Ελληνικές αποικίες της Κάτω Ιταλίας και Σικελίας.

Από τους Δελφούς εξ άλλου οδός έβαινε, όπως και τώρα, μεταξύ Παρνασσού και Κίρφιος προς Αράχωβα (την παλαιά Ανεμώρεια) και την περιβόητη τρίοδο (Σχιστή Οδό) όπου ο Οιδίπους εσκότωσε αγνοώντας τον πατέρα του, τον Λάιο. Εκείθεν ένα σκέλος έβαινε προς Νότο και Νοτιοανατολικά παρακολουθώντας τη διαγραφή περίπου του Κορινθιακού κόλπου (Αμβροσσοσ, Στείρις, Θίσβη, Κρεύσις), περνούσε την παραλία εμπρός του Κιθαιρώνος, εισήρχετο στη Μεγαρική (Αιγόςθενα, Παγαί, Οινόη) και δια του Ισθμού πλέον οδηγούσε στην Πελοπόννησο δια ξηράς. Το άλλο σκέλος, ακολουθώντας την Δελφική Ιερά Οδό κατήρχετο δια του Φωκικού εις Δαυλίδα και Πανοπέα, έσχατες Φωκικές πόλεις της πεδιάδος του Κηφισσού, απ' όπου ένας δρόμος κατευθυνόταν δια της Χαιρωνείας (πρώτης καθ' οδόν Βοιωτικής πόλεως) προς Βοιωτία και εν συνεχεία εις Χαλκίδα και Ερέτρια ή την Αττική Τετράπολι απ' όπου κανείς προσέβλεπε το Νότιο Αιγαίο· ενώ η άλλη κατεύθυνση ήγε προς τις Θερμοπύλες δια των γνωστών περασμάτων της Λοκρίδος και από εκεί προς την πεδιάδα του Σπερχειού και τη Θεσσαλία.

Τέλος, τρίτη βασική χερσαία οδός από τον κόλπο της Ιτέας ωδήγει δια του περάσματος μεταξύ Παρνασσού και Γκιώνας εις την άνω Πεδιάδα του Κηφισσού και από εκεί πάλιν δια της Λοκρίδος εις Θερμοπύλες και προς Βόρειο Ελλάδα. Ενώ τέταρτη έβαινε δια ξηράς προς Δύση, όπως περίπου η παλαιά, εσωτερική οδός από Άμφισσα προς Ναύπακτο (παρά την τεχνητή λίμνη του Μόρνου και την αρχαία Δωρίδα).

Στην περιοχή υπήρξε αρχικώς η Φωκική πόλις Κρίσσα (Κρίσσαν ζαθέην, θειοτάτην, την αποκαλεί ο Όμηρος, προφανώς λόγω της γειτονίας του ιερού), εις την τελευταία επίπεδο απορρώγα του Παρνασσού υπέρ την πεδιάδα παρά το σημερινό Χρυσό. Η σημασία της έβαινε ωγκουμένη με την πάροδο του χρόνου λόγω της επιτροπείας που ασκούσε στο ιερό. Όλες οι προμνημονευθείσες προσβάσεις συνέκλιναν σ' αυτήν και οι προσκυνητές συνέρρεαν απ' όλη την Ελλάδα και τις αποικίες. Όχι μόνο ο κάμπος της Άμφισσας ελέγετο Κρισαίον πεδίων κατά την αρχαιότητα, αλλά και όλος ο Κορινθιακός κόλπος αρχικά απεκαλείτο Κρισαίος, αψευδή μαρτύρια της κυριαρχικής σημασίας της Κρίσσας κατά τους γεωμετρικούς και πρώτους αρχαικούς χρόνους. Την αυτή προς την πόλη ανάπτυξη έλαβε και ο λιμνήν της πόλης ονόματι Κίρρα παρά τις εκβολές του Πλείστου κείμενος, ολίγον Ανατολικά της Ιτέας, ιδίως μετά την Ελληνική αποικιακή έκρηξη προς Δυσμάς. Κατά τον Έφορο μάλιστα, ο Δαύλιος, τύραννος της Κρίσσας κατά τα μέσα του 7^{ου} αι. πιθανώς, υπήρξε οικιστής του Μεταποντίου στον κόλπο του Τάραντος.

Όσο ισχυρότερη και πλουσιώτερη εγίνετο η Κρίσα, τόσο το Μαντείο, αιτία κυριώτατη της μεγαλύνσεώς της, απεδυναμούτο διοικητικά και πρακτικά, οικονομικά και πολιτικά. Ενετεινέτο η αντίθεση έτσι κοσμικής και πνευματικής εξουσίας. Και ναι μεν οι δωρεές προς τον Θεό κατέφθαναν μεγαλοπρεπείς και αδιάκοπες, ακόμη και από δυνάστες της Φρυγίας και της Λυδίας στο εσωτερικό της Ανατολίας, αλλά τα λοιπά εμπορικά και οικονομικά οφέλη εκαρπούντο οι Κρισαίοι, των οποίων και το βάρος και η επιρροή στην διοίκηση και διαχείριση

του ιερού έβαινε αυξανόμενη ανάλογα προς την οικονομική ακμή τους. Ήταν λοιπόν φυσικό το Μαντείο να επιδιώξει την αποκατάσταση της ταυτότητας της πολιτικής προς την ιδεολογική κυριαρχία: η πνευματική αιτία της πραγματικής υλικής αναπτύξεως να αυτονομηθεί και αυτοεξουσιασθεί πραγματικά όπως και ιδεολογικά, πολιτικά επίσης και οικονομικά. Τούτο αποτέλεσε απαρέγκλιτη πολιτική του Μαντείου των Δελφών καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του.

Αυτός ήταν ο πρώτος λόγος αντιπαραθέσεως Μαντείου και Πόλεως. Συνδυάσθηκαν επί ταυτώ και δυο άλλοι.

Ενώ το ιερό έκειτο αναμφισβήτητα σε Φωκικό έδαφος έστω και έσχατο (το Κρυσαίο Πεδίο αποτελούσε το όριο Φωκίδος προς τους Οζόλας Λοκρούς), και ενώ ουδέποτε οι Φωκείς, παρά τις δυστυχίες στις οποίες περιέπεσαν λόγω ακριβώς του αμφιβόλου πλεονεκτήματος να περιλαμβάνουν στον χώρο τους το ύψιστο μαντείο του Απόλλωνος, εγκατέλειψαν την αξίωση να διοικούν το ιερό κατά τα πάτρια (επικαλούμενοι και την αναντίρρητη μαρτυρία αυτού του Ομήρου, ο οποίος περιλαμβάνει ρητώς την Πυθώ στον κατάλογο των Φωκικών πόλεων υπό Φωκείς ηγεμόνες), φαίνεται παρ' όλα αυτά ότι συνέτρεχε κάποια φυλετική διαφοροποίηση των Δελφών από τους Φωκείς.

Η Δελφική διάλεκτος εν αντιθέσει προς τη Φωκική παρουσιάζει έντονη Δωρική συγγένεια εν Αιολιζούση γειτονία. Αυτός ο ίδιος ο προμνημονευθείς Ομηρικός Ύμνος, ως εάν για να τονίσει emphaticά το αλλόφυλο του ιερατείου, διαδηλώνει ότι οι ιερείς του θεού στους Δελφούς δεν είναι αυτόχθονες αλλά Κρήτες από Κνωσού Μινωΐου ειδικά επιλεγμένοι από τον Απόλλωνα όταν εγκαθίδρυε το Μαντείο. Οι Πέντε Όσιοι, συνδιοικητές του Ιερού με τους Προφήτες, θεωρούνταν κατευθείαν απόγονοι του Δευκαλίωνος. Οι παραδόσεις καταγωγής των Δελφών ήσαν ιδιαίτερες, παρά τις των λοιπών Φωκέων. Τα ημερολόγιά τους διαφέρουν παντελώς, αξιοσημείωτο γεγονός ιδιαίτερος αν παραβληθεί προς τη συνάφεια του ημερολογίου του άλλου ιερώτατου Απολλώνιου ιερού, του της Δήλου, προς το Αθηναϊκό και κυρίως προς το των

Ιώνιων της Μικράς Ασίας. Φαίνεται ότι οι πρώτιστοι κάτοικοι και ίσως Υποφήμες του μαντείου, ιδίως όταν έπαψε να ανήκει προεξεχόντως στη Γη, ήσαν ορεισίβιοι Δωριείς παρεισφύσαντες υπέρ τον Κόρακα και δια της οδού Γραβιάς – Άμφισσας από την παρακείμενη αρχαία Δωρίδα προσεχή κοιτίδα των Δωριέων. Ενθυμούμεθα τους «ανιπτώποδες, χαμαιεύνες» ιερείς του μαντείου της Δωδώνης (επίσης κατά Ομηρική μαρτυρία). Ο Απόλλων είναι ο κατ' έξοχήν Δωρικός θεός, η έκφραση του συστατικού Ελληνικού υπαρξιακού βιώματος.

Εκτός των δύο εσωτερικών αντιθέσεων, φυλετικών και πολιτικών, μεταξύ Μαντείου και Φωκέων εν γένει, Κρίσας δε ειδικότερα, υπήρξε και ένας τρίτος εξωγενής παράγων που λειτούργησε εις βάρος της πόλεως. Επαρθέντες οι Κρισαίοι υπό της ευτυχίας τους, δεν περιορίσθηκαν να επωφελούνται απλώς από την συνδρομή και διαβίωση των προσκυνητών, ιδίως των πλουσίων και εκ των πλουσίων αποικιών της Μεγάλης Ελλάδας και Σικελίας προερχομένων, αλλά προέβησαν σε επιβολή τελών και δασμών, στην αρχή φαίνεται λιμενικών (οπότε και έθιγαν κυρίως τους υπέρ το Ιόνιο, αλλά και πάντες τους δια θαλάσσης από Δυτικής Ελλάδος και Πελοποννήσου αφικνουμένους), εν συνεχεία όμως κεφαλικών εν γένει.

***

Κατά το τέλος του 7^{ου} αιώνας η αντίθεση Ιερού και Πόλεως είχε οξυνθεί εις το έπακρον. Πιθανότατα, ακριβώς λόγω της ακμής της, Τύραννοι κυβερνούσαν την Κρίσσα, όπως και τις άλλες αναπτυγμένες πόλεις της περιοχής: Σικυώνα, Κόρινθο και Μέγαρα. Η τυραννία της θα εκρίθη ασφαλώς από το Μαντείο υβριστική και υπέρ μέτρον. Το Μαντείο είχε εξ άλλου γενικώς αντιτυραννική πολιτική. Το Μαντείο φρόνιμα έκρινε ότι η απελευθέρωσή του μπορούσε να γίνει μόνον με την επίκληση εξωτερικής υλικής δυνάμεως, αρωγού της πνευματικής

ισχύος του, η οποία όμως, ακριβώς για να μην επιβάλλει νέες σχέσεις εξαρτήσεως επ' αυτού, έπρεπε να είναι μακρινή και, ει δυνατόν, συλλογική. Το φράγμα των ισχυρών τότε ακόμα Σικυώνος, Κορίνθου, Μεγάρων, δεν επέτρεπε την προσφιλέστερη αναντίρρηση επίκληση αποκλειστικά της Σπαρτιατικής Δυνάμεως, προς την οποία καθαρά Δωρική εστία ο κατ' εξοχήν Δωρικός θεός έτρεφε ιδιαιτερώτατη σύμπνοια, συνέργεια και συμπάθεια. Η πρακτική σοφία του θεού δεν άργησε να εύρει την αποτελεσματικότερη απόδειξη με τη βέλτιστη επιλογή της στη λύση αυτού του αινίγματος: την Αμφικτυονία των Θερμοπυλών.

Με την αποκατάσταση της τάξεως στον Ελλαδικό χώρο μετά την ταραχώδη εποχή των μετακινήσεων που ακολούθησε την κατάρρευση του Αχαιϊκού Κόσμου (της λεγόμενης Μυκηναϊκής Περιόδου), και την Κάθοδο των Δωριέων, εμφανίζονται χαλαρά συστήματα ομογενών ή συγγενών ή γειτόνων φυλών μ' ένα θρησκευτικό κέντρο ως εστία, πόλο έλξεως και απόδειξη συνοχής. Πρόκειται για τις Αμφικτυονίες. Βεβαίως δεν έχουν καμία σχέση προς τις σύγχρονες συνομοσπονδίες ούτε καν με τις αρχαίες συμπολιτείες. Η συνάφεια επηρεάζει τη συμπεριφορά αυθορμήτως και εμμέσως, όχι διατεταγμένως και συστηματικώς: αλλιώς διατίθενται μεταξύ τους εκείνοι οι οποίοι συμμετέχουν στα ίδια ιερά, θυσίες και λατρείες από εκείνους που έχουν διαφορετικές λατρευτικές προτεραιότητες.

Με εστία το ιερό της Δήμητρας την Ανθήλη παρά τις Θερμοπύλες, αρχικά οι προσεχείς κατοικήσεις του γεωγραφικού περιγύρου, και τελικά δώδεκα (συμβολικός αριθμός) φύλα περικτιόνων απάρτιζαν την Αμφικτυονία των Πυλών. Πέντε κατοικούσαν στην άμεση γειτονιά του ιερού, την πεδιάδα του Σπερχειού και τα πέριξ ορεινά του Καλλιδρόμου, της Οίτης, του Τυμφρηστού και της Όρθουος. Έχουμε κατά την αυτή σειρά, φερόμενοι εκ Νότου εις Δύση και μετά εις Βορρά, Λοκρούς, Μαλιείς, Αινιάνες ή Οιταίους, Δόλοπες, και Αχαιούς Φθιώτες. Τέσσερα κείνται προς Νότο: Δωριείς, Βοιωτοί, Φωκείς και Ίωνες (πιθανότατα οι εκ των αρχεγόνων κατοίκων της Βοιωτίας Ιάωνες, προς τους

οποίους συνταιριάζθηκαν οι Ίωνες της Αττικής). Και τρία προς Βορρά, Μάγνητες, Θεσσαλοί, Περραιβοί.

***

Η γεωγραφία των Δυνάμεων στον Ελληνικό χώρο παρουσιάζει την εξής εικόνα κατά την τροπή των αιώνων από του 7^{ου} στον 6^ο.

Στη Σπάρτη έχει προ πολλού εμπεδωθεί η υπό Δελφική κύρωση Λυκούργειος νομοθεσία, ή μάλλον βιοθεσία πρέπει να πούμε, και αποδίδει καρπούς. Μια κοινωνία βασικά κλειστή προς τα έξω, πυκνή προς τα μέσα, πολιτιστικά ανθούσα, έχει δείξει τάσεις εσωτερικού επεκτατισμού αντί του αποικισμού των περι των Ισθμό και το Ληλάντιο Δυνάμεων. Η πρόσφατη σχετικά τελική επικράτησή της στη Μεσσηνία μετά μακρότατους αγώνες δεν είχε την έννοια ασκήσεως επιρροής αλλά καθαρής κατακτήσεως γης και διανομής της. Η Σπάρτη αποτελεί το μεγαλύτερο σε έκταση κρατικό ολοκλήρωμα της αρχαίας Ελλάδας, μια σχεδόν ανωμαλία στην λογική της Πόλης-Κράτους, ή τουλάχιστον μια οριακή περίπτωση του. (Είναι χαρακτηριστικό και σημαντικό ότι και η Αθήνα ακολουθεί, από απόσταση, την ίδια ροπή ενοποιώντας την Αττική, όπως η Σπάρτη όλη την νότια Πελοπόννησο. Από αυτή την άποψη, οι δύο κύριες δυνάμεις της Κλασσικής Ελλάδας σπρώχνουν την λογική της Πόλης-Κράτους στα όρια).

Η Σπάρτη είχε δείξει διάθεση να συνεχίσει την πολιτική αυτή εις βάρος της Σικυώνος, με αφορμή την επίλυση ενός κοινωνικού της προβλήματος. Αλλά το μαντείο των Δελφών, είχε μεν αποδεχθεί τη ριζική λύση του Μεσσηνιακού προβλήματος, αλλά εμπόδισε την περαιτέρω εφαρμογή της ίδιας αρχής στην Πελοπόννησο. Όταν μετά το 520 π.Χ. ο Κλεομένης εισβάλλει στην Αργολίδα για την τελική πράξη διακανονισμού των σχέσεων Αργους-Σπάρτης, επιμένει μεν να καταγάγει νίκη, καταφέρει συντριπτικό πλήγμα κατά της αντιπάλου για την

ηγεμονία πόλεως (το Άργος θρήνησε 6.000 νεκρούς πολεμιστές και πέρασε από μια περίοδο δημογραφικών και κοινωνικών αναστατώσεων που δεν το είχαν αφήσει να συνέλθει ούτε και μετά δύο γενεές, κατά την εκστρατεία του Ξέρξη) δεν το κατέλαβε όμως. Άλλο επιρροή, άλλο ενσωμάτωση.

Την εποχή που συζητούμε, η Σπάρτη, εξαπλούμενη προς Βορρά, είχε εμπλακεί σε μακρούς αγώνες κατά της Τεγέας. Ζήτησε από τον Απόλλωνα των Δελφών όλη την Αρκαδία. Αλλά ο χρησμός απέκλειε το ενδεχόμενο και αινιγματικά υποσχόταν Σπαρτιατική όρχηση στην Τεγέα μόνο, κυριότατη των Αρκαδικών πόλεων και προσεχή της Λακωνίας. Και όντως, ηττηθέντες οι Σπαρτιάτες δέσμιοι εργάζονταν καλλιεργώντας το Τεγεατικό πεδίο, και έτσι εξορχούμενοι την συμφορά των. Τα δεσμά τους τα είδε ο Ηρόδοτος αναρτημένα στον μέγα ναό της Αθηνάς Αλέας στην Τεγέα. Αλλά βεβαίως επέμειναν και τελικώς στέφθηκαν υπό επιτυχίας – μετά δεκαετίες όμως. Και πάλι μόνο για την Τεγέα, και πάλι χωρίς ενσωμάτωση. Ωστε προς το παρόν, για την περίοδο που εξιχνιάζουμε περί το 600 π. Χ., και για αυτόν τον λόγο, δεν ήσαν σε θέση να βοηθήσουν το Μαντείο, το οποίο έτσι αποστερήθηκε του προσφιλέστερου και οικειότερου συμμάχου του.

Το Άργος μετά το απόγειο της ακμής του επί του βασιλέως-τυράννου Φεΐδωνος τον 8^ο αιώνα, όταν είχε καταστεί η πρώτη Πελοποννησιακή δύναμη, έφθινε αν και διατηρούσε ακόμη την περιωπή Δυνάμεως πρώτου μεγέθους. Αλλ' αναμενόταν ότι μετά την Τεγέα, και εφόσον νικούσε, η Σπάρτη θα επεδίωκε οριστική λύση και για το Αργείο πρόβλημα – όπως και έγινε – πέρα από τις χρόνιες συγκρούσεις των δυο πόλεων για τη μεθόριο Θυρεάτιδα και την Κυνουρία. Εξάλλου, η Σικυών υπό τον Κλεομένη επρόκειτο σύντομα να αναλάβει έντονα αντιαργειακή δράση, ενώ ο Περίανδρος συμμαχούσε με τον τύραννο της Επιδαύρου Προκλή, τον οποίο εν συνεχεία πολέμουσε και κατελάμβανε τη χώρα του. Βλέπουμε ότι τα περιθώρια δράσεως του Άργους ήταν πολύ περιορισμένα, κυκλοτερώς όπως μάλιστα περιεβάλλετο από ισχυρές

πόλεις με πόλους προς νότο μεν τη Σπάρτη, προς βορρά δε την Κόρινθο και την ανερχόμενη δύναμη της Σικυώνος. Η όλη του στρατηγική ήταν καθαρά πλέον αμυντική: συγκέντρωση και διατήρηση κατά το δυνατόν της δυνάμεώς του προς χρήση σε επερχόμενη ανάγκη.

Η Κόρινθος και τα Μέγαρα παρουσιάζουν τόσο έντονες ιστορικές ομοιότητες, και ταυτοχρόνως επιδεικνύουν τέτοιες αντιθετικές μορφές εξελίξεως, που είναι παραδειγματική η συνεξέτασή τους. Όλες οι χερσαίες επικοινωνίες μεταξύ Πελοποννήσου και Στερεάς διέρχονται δι' αυτών· επίσης προσβλέπουν ως προς τις θαλάσσιες διεξόδους, τόσο προς τη Δύση με τον Κορινθιακό όσο και στην Ανατολή με τον Σαρωνικό κόλπο. Περιβάλλονται από χώρες πολλές, εξίσου ισχυρές και μικρές σε έκταση, ώστε γειτονικός επεκτατισμός προς κατάκτηση γης να είναι δυσχερής και επίσης σχετικά ασήμαντος. Έτσι, νωρίς και συγχρόνως, ήδη από τον 8^ο αιώνα, παρατηρείται αποικιακή τους έκρηξη και προς τις δυο κατευθύνσεις ανατολής και δύσεως, με σκοπό τον έλεγχο των εμπορικών οδών προς τη Μαύρη Θάλασσα αφενός και προς Κάτω Ιταλία και Σικελία, και επέκεινα προς Δυτική Μεσόγειο, αφετέρου.

Αλλά, κι εδώ αρχίζουν οι διαφορές, πρώτον το αποικιακό πρόγραμμα της Κορίνθου έχει συστηματικότητα και συνέπεια που ελλείπουν από το Μεγαρικό.

Δεύτερον, η Κόρινθος αναπτύσσει πολεμικό και εμπορικό ναυτικό εν συναρτήσει προς τον αποικισμό της, ώστε μαζί με τον έλεγχο (δια σταθμών και αποικιών) των εμπορικών οδών, να έχει στα χέρια της και την ελεγχόμενη διαμετακίνηση [Κέρκυρα]· δημιουργεί επίσης μείζονα εμπορικοβιοτεχνικο-οικονομική εστία με την πόλη και τους δυο οργανικά ενσωματωμένους λιμένες της, Κεγχρεές επί του Σαρωνικού και Λέχαιον επί του Κορινθιακού. Στρατιωτική ναυτική ισχύς, εμπορικός στόλος, βιοτεχνική παραγωγή, διαμετακομιστικό εμπόριο, συγκρότηση αλυσίδας εμπορικών σταθμών και αποικιών κατά μήκος της κύριας εμπορικής οδού προ της Δύσης, πολιτική, τέλος, σταθερότητα και συνολικός στρατηγικός σχεδιασμός μακρού βεληνεκούς, ωδήγησαν την Κόρινθο

σε ζηλευτή ευημερία και παροικιϊώδη πλούτο: η «αφνειά» Κόρινθος. Τα Μέγαρα αντιθέτως δεν φαίνεται καν να αντιλαμβάνονται τη δυνατότητα θετικής οικονομικής (και ας πούμε κοινοπολιτειακής) χρησιμοποίησεως του αποικισμού, ο οποίος παραμένει γι' αυτά βασικά απλός τρόπος επιλύσεως εσωτερικών κοινωνικών εντάσεων.

Τρίτον, στην Κόρινθο, αλλά όχι στα Μέγαρα, αναπτύσσεται παραγωγή αγαθών προς εμπορεία και ανταλλαγή με τις πρώτες ύλες της αποικιακής περιφέρειας, παρέχεται δηλαδή βιοτεχνική βάση της οικονομικής ανθηρότητας και δένεται οργανικότερα το κέντρο με τα άκρα.

Τέλος, *τέταρτον*, η Κόρινθος επιτυγχάνει, ενώ τα Μέγαρα αποτυγχάνουν, να καλλιεργήσουν και συντηρήσουν συνθήκες κοινωνικής γαλήνης και σταθερότητας επί μακρό διάστημα, πράγμα το οποίο, στο πλαίσιο της Ελλάδας των αρχαϊκών χρόνων και προκειμένου για αναπτυσσόμενες πόλεις, σημαίνει πρωτίστως ότι στην Κόρινθο ευοδούται ενώ στα Μέγαρα καταρρέει το σύστημα της ικανής, «σοφής» («πεφωτισμένης») τυραννίας (ο Περίαδρος συγκαταλέγεται συνηθέστατα μεταξύ των Επτά Σοφών). Την κυβέρνηση του γένους των Βακχιαδών στην Κόρινθο διαδέχθηκε η *Τυραννία* των Κυψελιδών (περίπου 650-580 π.Χ.), ενώ και η διαδεχθείσα κατάσταση πλουτοκρατικής ολιγαρχίας εμμένει στην ίδια πολιτική εξωτερική και εσωτερική, με αντιφάσεις όμως εν μέρει αναπόφευκτες, των οποίων η υπαγωγή της Κορίνθου εις την υπό την Σπάρτη Συμμαχία αποτελεί το ορατό σύμβολο, αφού δείχνει εν εξάρσει το βασικό πρόβλημα που συνίσταται στο ότι η κρατούσα, νουνεχής κατά τα άλλα, ολιγαρχία δεν φαίνεται πάντως να κατανοεί, ή δεν μπορεί να πραγματώσει τη συνολική αλληλουχία των επιμέρους κατευθύνσεων και στόχων της, περιπίπτουσα έτσι σε συχνά τακτικά σφάλματα.

Στα Μέγαρα από το άλλο μέρος η Τυραννία του Θεαγένους, στο β' ήμισυ του 7^{ου} αιώνας, διήρκεσε όχι επί μακρόν, τη διαδεχθείσα δε μάλλον μετριοπαθή ολιγαρχία ακολούθησε ταχύτατα άκρατος και ανερμάτιστος δημοκρατία από

των αρχών ήδη του 6^{ου} αιώνας που με τα ακραία, προκλητικά και διπλά αντιπαραγωγικά, (αμφότερα: ολέθρια και προσβλητικά), μέτρα που έλαβε, μονιμοποίησε καθεστώς πολώσεως και ενδημικής κοινωνικής αναστατώσεως, τέτοιο που με δυνατές γραμμές απεικονίζεται στην ποίηση του Θέογνι, εξασφαλίζοντας με αυτό τον τρόπο τη σταθερή αντιπάθεια των Δελφών προς την πόλη. Πιθανώτατα στους Μεγαρείς αναφέρεται η άκρα περιφρόνηση του Απόλλωνα προς τους ανάξια οηματίες όταν στον περιβόητο περιφερόμενο χρησμό το Μαντείο εξαγγέλλει τά κάλλιστα και κράτιστα μεταξύ των Ελλήνων:

γαίης μὲν πάσης το Πελασγικὸν Ἄργος ἄμεινον,
 ἵπποι Θεσσαλικάι, Λακεδαιμόνιαί τε γυναῖκες,
 ἄνδρες δ' οἱ πίνουσιν ὕδωρ καλῆς Ἀρεθούσης.
 ἀλλ' ἔτι καὶ τῶν εἰσὶν ἀμείνονες, οἳ τε μεσηγὺ
 Τίρυνθος ναίουσι καὶ Ἀρκαδίας πολυμήλου
 Ἀργεῖοι λινοθώρηκες, κέντρα πτολέμοιο.
 ὑμεῖς δ', ὦ Μεγαρεῖς, οὔτε τρίτοι οὔτε τέταρτοι
 οὔτε δωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῶ.

Fr. 1, Parke and Wormell

[Εναλλακτική παράδοση προσάπτει την απαξίωση στους Αιγείες. Αλλά και η Μεγαρική αναφορά είναι αξιοπιστώτερα τεκμηριωμένη στις πηγές, και ταιριάζει καλύτερα η Δελφική περιφρόνηση σε πόλη που ξεκινώντας από πρωταγωνιστικό ρόλο έχει αρχίσει να εκπίπτει από δική της αφροσύνη και ύβρη, όπως τα Μέγαρα, ιδιαίτερα μάλιστα αν, όπως φαίνεται λογικότερο, ο χρησμός εδόθη ακριβώς πριν τις ιστορικές εξελίξεις που αναλύω, πριν δηλαδή την αρχή του 6^{ου} αιώνα π. Χ. και την έκρηξη του Α' Ιερού Πολέμου, και πιθανώτερα σε σχέση με την επικείμενη έκρηξή του: οι Μεγαρείς ίσως προσφέρθηκαν να βοηθήσουν το Μαντείο στην επικείμενη σύγκρουση].

Ούτως ή άλλως τα Μέγαρα γρήγορα παρακμάζουν: ήδη στις αρχές του 6^{ου} αιώνας χάνουν οριστικά την αμφισβητούμενη προς τους Αθηναίους Σαλαμίνα.

Παύουν να παίζουν ενεργό ρόλο στις εξελίξεις. Αλλά η πόλη επεδείκνυε την πρωτότερη αίγλη τους.

Από τα Μέγαρα οι Δελφοί δεν θα ήθελαν να ζητήσουν, ούτε τα Μέγαρα θα μπορούσαν να προσφέρουν, σημαντική βοήθεια. Η Κόρινθος εξάλλου, ως εμπορική δύναμη, ακολουθούσε πάντα ειρηνική βασικά πολιτική ισχύος, εκτός εάν απειλούνταν αναφαίρετα δικαιώματά της ή ζωτικά συμφέροντά της (όπως εν σχέσει με την Κέρκυρα, ή εναντίον των Μεγάρων όταν ακολουθούσαν φιλοαθηναϊκή πολιτική και τελικώς κατά την έκρηξη του Πελοποννησιακού Πολέμου όπου το θέμα ετέθη με κρυστάλλινη διαύγεια και η θεωρία των οικονομικών ζωνών επιρροής βρήκε την πρώτη σαφή διατύπωσή της). Μόνο παλαιότερες πολεμικές εμπλοκές αναφέρονται της Κορίνθου προς τα Μέγαρα, προ του 8^{ου} αιώνα, όταν τα τελευταία επεδίωκαν τη χειραφέτησή τους από την πόλη του Ισθμού ανερχόμενα την κλίμακα του μεγαλοδυναμισμού.

Η Κόρινθος δεν θα συμμετείχε σε πολεμικές επιχειρήσεις εάν δεν εθίγετο καίρια ο οικονομικός χώρος και ρόλος της. Αλλά και το Μαντείο δεν θα την επιθυμούσε ασμένως βοηθό του. Το ιερό ξίφος της κοσμικής εξουσίας οι Δελφοί θα το εμπιστεύονταν μόνο στη Σπάρτη, στη Σπάρτη όπως διαμορφωνόταν κατά τον 6^ο αιώνα ως προς την εξωτερική πολιτική της.

Εδώ έχουμε την αντιπρόσωπο ενός Κόσμου κατά την επιθυμία του θεού: ενός κόσμου όπου όλα έχουν τη σωστή τους θέση σύμφωνα με τη φύση και αξία τους, όπου θεόσδοτος τάξη απαρέγκλιτη επικρατεί, όπου ο σεβασμός προς τον θεσμό του αίματος και τη χθονιότητα επιστεγάζεται και στεφανούται από τον θαυμασμό προς τον νόμο του κάλλους και την ολυμπιότητα. Η Σπάρτη είναι μια κοινωνία δεδομένη, κλειστή και αμετάβλητη, όπου κάθε εξέλιξη (δηλαδή χειροτέρευση) έχει αποκλειστεί. Έχει αγροτικό προσανατολισμό και αριστοκρατική νοοτροπία. Οι πόλεμοί της είναι αρχικώς μεν για απόκτηση γης, κατόπιν δε για την επιβολή της θεόθεν επικυρούμενης τάξεως. Τελευταίο και πρώτιστο, ο Δελφικός Απόλλων είναι ο κατ' εξοχήν Δωρικός θεός. Και η Σπάρτη

είναι (στους αρχαικούς ιδιαίτερα χρόνους) η πεμπουσία του άκρατου Δωρισμού.

Αλλά η Σπάρτη ήταν στην κρίσιμη περίοδο εμπεπλεγμένη σε Αρκαδικούς και Αργειακούς αγώνες. Επί πλέον υπήρχε το φράγμα μεγάλων Δυνάμεων που προανέφερα κατά μήκος του Κορινθιακού και Σαρωνικού Κόλπων. Η Σπάρτη δεν μπορούσε ακόμη να είναι η αποκλειστική Κοσμική Σπάθη του Απόλλωνα των Δελφών. Αλλά και το Μαντείο δεν την έβλεπε ακόμη έτσι, επεφυλάσσετο. Η Σπάρτη βρισκόταν ακριβώς στο στάδιο μετάλλαξης από κατακτητική Δύναμη (που το Μαντείο δεν ήθελε) σε εγγυήτρια της θείας δίκης, σε συνοχέα της κοσμικής τάξης επί των ανθρωπίνων πραγμάτων (που η Απολλώνεια θεότητα εξέφραζε).

Στον αντίποδα ευρίσκεται η Κόρινθος, πόλη ανοικτή και στραμμένη προς τα έξω, χωρίς εδαφικές απαιτήσεις αλλά με μέγιστες εμπορικοοικονομικές διεκδικήσεις. Το προσφιές πολιτικό της σύστημα (ολιγαρχία) εδραιώνεται ως πεφωτισμένη πλουτοκρατία χωρίς έντονη ρήξη ούτε με την αριστοκρατία των γενεών ούτε με τον δήμο-λαό. Η υστερώτερη στρατηγική της κατά τον 5^ο αιώνα είναι αναποφεύκτως δέσμια μιας εσωτερικής αντιφάσεως: ενώ κινείται στη σφαίρα των Αθηνών ανταγωνιζόμενη προς αυτήν, ανήκει στη Σπαρτιατική Συμμαχία. Η αντίθεση αυτή εξηγεί όλους τους ελιγμούς της Κορινθιακής Πολιτικής. Με το Μαντείο η πόλη έμεινε σε σχέσεις ψυχρής αποστάσεως. Αν και οι Τύραννοι ετίμησαν το Ιερό υπερβαλλόντως, προσφέροντας μια υποστήριξη που ο θεός μόνον συγκαταβατικώς και κατ' οικονομία μπορούσε να δεχθεί.

Η Σικυώνα αποτελούσε τη δυτικότερη Δύναμη στη Ζώνη Ισχύος Βόρειας Πελοποννήσου-Αττικής (Σικυών – Κόρινθος – Μέγαρα – Αθήναι). Στην εποχή που συζητούμε ήκμαζε, υπό τυραννικό καθεστώς, το οποίο είχε σημάνει το Μαντείο κατά την πρωταρχή του. [Χρησμός Νο. 23 Parke-Wormell, αδικαιολόγητα μεταχρονολογημένος από τους συντάκτες. Αναφέρεται σε γεγονός περί τα μέσα του 7^{ου} αιώνα π.Χ., την ίδρυση της Σικυωνικής Τυραννίας

από τον Ορθαγόρα. Ο Χρησμός ανήκει πραγματικά στη χρονολογική κατηγορία της Συλλογής Parke-Wormell πριν τον Α' Ιερό Πόλεμο]. Η Τυραννία στη Σικυώνα οδήγησε τελικά, μετά από μια επισφαλή και μη βιώσιμη ακμή, σε εξελίξεις αρνητικές για την πόλη, όπως στα Μέγαρα, σε αντίθεση προς τις θετικές πολιτικές μεταμορφώσεις της Κορίνθου και των Αθηνών.

Η ουσιώδης διαφορά των δύο δυάδων θεμελιώνεται στο γεγονός ότι το πρώτο ζεύγος των πόλεων δεν ετήρησε, ενώ το δεύτερο εφήρμοσε την αρχή της Απολλώνιας συμμετρίας, την εναρμόνιση των κοινωνικών συνιστωσών, τον νόμο του πέρατος και την δίκη του ορίου, το μέτρο της αρμονίας στην «πόλη». Έτσι η Πυθία κατεδίκασε με δριμεία περιφρόνηση τον μέγιστο των Σικυωνίων τυράννων, Κλεισθένη, στην άμετρη πολιτική του αντιπαράθεση προς την εντόπια αριστοκρατία. [Χρησμός Νο. 24 Parke-Wormell. Η όλη σχετική ιστορία εκτίθεται λεπτομερειακά από τον Ηρόδοτο V, 67].

Η καταδίκη μάλλον έγινε λίγο μετά τον Ιερό Πόλεμο, όταν ο Κλεισθένης, υπολογίζοντας ότι το Μαντείο θα στερήσει έστω και δυσφορώντας να επικυρώσει την εσωτερική πολιτική του εξαιτίας της υποστήριξης που η Σικυών παρέσχε στην υπόθεση του Ιερού κατά τον μείζονα προηγηθέντα Πόλεμο, απευθύνθηκε στον Απόλλωνα για το αν θα κάνει καλά να εκβάλει τον μέγιστα τιμώμενο ήρωα Άδραστο, του οποίου το ηρώο έκειτο στην Αγορά των Σικυωνίων. Η μελετώμενη ατίμωση του Άδραστου ήταν μέρος της πολιτικής του Κλεισθένη να μειώσει τον ρόλο του Αχαϊκού πυρήνα και των Δωρικών φυλών στα πολιτικά πράγματα της Σικυώνας υπέρ των προαχαϊκών και προδωρικών κατοίκων της, των εγχωρίων Ιώνων. Ο Απόλλων δεν αρνήθηκε μόνον, την επιχειρούμενη αποπομπή του Αχαιού Ήρωα, αλλά η Πυθία έχρησε:

βασιλεύς Άδραστος τῆς πόλεως, λευστήρ δὲ σύ.

«Ο Άδραστος είναι βασιλεύς της πόλεως, συ δε ο Τύραννος είσαι λιθοβολέας», κυριολεκτικά φονιάς δια λιθοβολισμού των πολιτών, μεταφορικά καταπιεστής τους. Είναι πάντως αξιοσημείωτο ότι ο Κλεισθένης, παρά την

μαντική καταδίκη του, υπακούσας στον θεό απέστη προς καιρόν των σχεδίων του, πονηρεύσας όμως μετά ταύτα άλλο τι.

Η Σικυών εβοήθησε στον αγώνα ανεξαρτησίας του Ιερού. Αλλά οι Δελφοί δεν θα ήθελαν να γλυτώσουν από την επικυριαρχία της Φωκικής Κρίσσας για να πέσουν στην ηγεμονία της απέναντι κειμένης, ισχυρότερης και επίσης κοντινής, μάλιστα δε τυραννευόμενης Σικυώνας. Έτσι η βοήθεια εντάχθηκε στην Αμφικτυονική παρέμβαση. Και αυτό έγινε από το Δελφικό ιερατείο ως θέμα αρχής. Το ίδιο συνέβη με την προσφερθείσα βοήθεια των Αθηνών υπό τη στρατιωτική ηγεσία του Αλκμαίωνα (αρχηγέτη της περιβόητης Αθηναϊκής οικογένειας των Αλκμαιωνιδών) και την καθοριστική συμβουλία του Σόλωνα, Ο Σόλων ήθελε να περιορίσει τη θρησκευτική επιρροή της Αθηναϊκής αριστοκρατίας, ασκούμενη μέσω των τοπικών λατρειών, τελετουργιών και ιερών, εθμικών δικαίων, θεσμοθετώντας μια βαρυσήμαντη Δελφική αναφορά στην Αθηναϊκή πολιτεία. Έτσι πρωτοστάτησε στην Αμφικτυονική πανστρατιά του Ιερού, την οποία οι Δελφοί ασμένως προσεδέχθησαν. Η Αθήνα ήταν ακόμη μια ελάσσων Δύναμη του χώρου.

Η Δελφική επίκληση της Αμφικτυονίας συνεπέσυρε την μακρυνή και γι' αυτό ευπροσδεκτώτερη Θεσσαλική αρωγή.

Η ισχυρή Κρίσσα αντέστη επί μικρόν στην Αμφικτυονική επίθεση που εξαπελύθη υπό τη θεϊκή κύρωση (Χρησμός No. 17 Parke and Wormell). Οι πηγές μνημονεύουν δεκαετή, δηλαδή μακροετή, πόλεμο. Και πιθανώς δεν θα ηττάτο η δεσπόζουσα πόλη αφού ήταν παραθαλάσσια, με βαθειά και ορεινή ενδοχώρα. Αλλά οι επιτιθέμενες δυνάμεις εζήτησαν πάλι χρησμό από τον Απόλλωνα. Ο οποίος απεφάνθη ότι δεν θα νικούσαν αν δεν έψαυε το κύμα της θάλασσης το ιερό του (Χρησμός No. 18 Marke and Wormell). Και επειδή η θάλασσα δεν μπορούσε να ανέβει στις Φαιδριάδες Πέτρες και την Κασταλία πηγή, το τέμενος του θεού κατέβηκε στη θάλασσα. Οι Αμφικτύονες αφιέρωσαν στον θεό όλη τη γη από τα Δελφικά ύψη μέχρι την Κρισσαϊκή παραλία. Οι Δελφοί δεν ήθελαν

καινούριους αφέντες, ακόμη και Αμφικτυονικούς εν συνεδρία, στη θέση των Κρισσαίων. Όλη η περιοχή ανήκε εφεξής στον θεό. Μεγάλες εορτές εν συνεχεία σηματοδότησαν τη νέα Δελφική Εποχή. Οι Πυθικοί Αγώνες θεσμοθετήθηκαν και η Δελφική ισχύς εμεγιστώθη.